

Ретко је када промена правне форме оволико уздрмала јавност да се данима спекулише ко то ради, у интересу Србије и њеног најзначајнијег привредног система, или против тог интереса. Хоће ли се у ЕПС-у напослетку спровести неопходна и дуго одлагана реформа да би постао мотор развоја српске привреде или се спрема његово распарчавање и припрема терен за приватизацију појединих производних капацитета попут хидроелектране Ђердап?

Пре него што су многи очекивали и веровали, поучени свим претходним искуствима, држава, тачније Министарство рударства и енергетике, изазвала је потрес у енергетском систему. Овај „струјни удар“, међутим, није дошао ни због, барем не отвореног, сукоба надлежне министарке Дубравке Ђедовић и руководства ЕПС-а, ни због хаварија у систему, ни због све чешћих поскупљења овог енергента, већ због чињенице да ЕПС престаје да буде јавно предузеће и постаје акционарско друштво.

У ресорном министарству, иако нису одговорили на питања НИН-а, за медије кажу да се

ради о закаснелим потезима који би, након избора професионалног менаџмента, могуће и иностраног, требало да заведу ред у овом предузећу, док извори НИН-а у ЕПС-у, пак, сумњају да је реч о брзоплетом начину да се услише захтеви ММФ-а и уједно створе услови за приватизацију Електропривреде Србије. Ретко је када промена правне форме – Оснивачког акта и Статута једног предузећа – која сама по себи не мора да значи ништа, поготово јер ЕПС постаје затворено акционарско друштво и не излази на берзу, оволико уздрмала јавност да се данима спекулише ко то ради, у интересу Србије и њеног најзначајнијег привредног система, или против њега. Хоће ли ЕПС након ове промене заиста доживети реформу каква је, према упозорењима која годинама стижу од Фискалног савета, неопходна да би ово предузеће пословало позитивно и било мотор развоја остатка привреде или се, пак, спрема његово распарчавање и приватизација? Због чега се аналитичари прибојавају да би раздвајање ЕПС-а на делове водило његовој пропасти, као што би и новоусвојени начин избора органа управљања могао да води још већој нетранспарентности у пословању? Сређује ли се на овај начин ситуација у поменутом предузећу или се само отварају неки нови путеви да се она додатно закомпликује?

Него, да кренемо од почетка. У новом Статуту ЕПС-а који је иначе, барем према тврдњама добро обавештених извора у овом предузећу, Надзорни одбор ЕПС-а усвојио по хитним поступком и на инсистирање Владе и надлежног Министарства енергетике, пише да се он усваја на основу Закона о привредним друштвима. Оваква констатација могла би, према мишљењу неких правника, значити да ЕПС заправо престаје да буде јавно предузеће, не само по својој правној форми, већ и суштински оно престаје да буде предузеће које обавља посао од интереса за грађане и државу. То, другим речима, значи да садашњи произвођач и продавац електричне енергије постаје компанија као и свака друга на тржишту, чиме се онда отварају многе могућности, од његове приватизације до распарчавања. Иако Дубравка Ћедовић, министарка рударства и енергетике у интервјуу Блицу негира приватизацију, извори НИН-а кажу да претварање у акционарско друштво може бити међукорак да се то на крају деси.

„Претварање ЕПС-а у акционарско друштво само по себи не подразумева продају, али је омогућава. Искључива гаранција његовог трајања као националног добра од општег значаја је статус јавног предузећа. Не видим разлог зашто неопходне реформе у ЕПС-у нису могле да се спроведу до сада, и без преласка у акционарско друштво“, каже један од саговорника НИН-а близак ЕПС-у.

Мада све личи на то да држава заправо предузима кораке како би испоштовала свој договор са мисијом ММФ-а о трансформацији ЕПС-а и скором усвајању Закона о управљању привредним друштвима у власништву државе, који би требало да подразумева промену правне форме јавних предузећа, одбијање Министарства да у

Статут ЕПС-а, а на захтев једног од синдиката, стави одредбу да се имовина не сме отуђивати, изазива сумњу у будуће кораке. Спекулације иду од оних да ће се продаја, односно снабдевање издвојити из система ЕПС-а који ће остати једино произвођач, до тога да се планира продаја појединих енергетских производних капацитета, па се најчешће помиње хидроелектрана Ћердап.

Раздвајање снабдевања у пракси би значило да ће неко ново, посебно предузеће куповати струју на тржишту, од ЕПС-а или неког другог трговца свеједно, и ту струју продавати привреди и грађанима, док ће се ЕПС бавити искључиво производњом и на тржишту, као и сви други продавци, нудити произведену струју снабдевачу. Надлежни засада нису негирали овакву могућност, али ако је веровати ономе што стиже као одговор, будућа Стратегија развоја ЕПС-а се тек очекује, а Статут предвиђа и много веће надлежности Надзорног одбора и новог менаџмента.

Занимљиво је да за недавно усвојени Статут ЕПС-а није гласао председник садашњег Надзорног одбора, али није желео да говори о разлозима. Ни он, али ни други надлежни, ни у ЕПС-у, ни у Министарству рударства и енергетике, нису речити када је у питању даља судбина овог предузећа. Барем не јавно. Овако, незванично, једни тврде да ово може водити урушавању система и његовом распарчавању, а други да ће предузеће променом правне форме и доласком професионалног менаџмента постати локомотива развоја и да нема говора о његовој приватизацији.

У Статуту, појашњења ради, нема речи о приватизацији, реформисању, броју запослених, нити о било чему сличном, јер се такве ствари и иначе не дефинишу овим документом. Оно што је, међутим, дефинисано јесте чињеница да се он доноси на основу Закона о привредним друштвима и да је то једини пропис који се на њега примењује. Такође, јасно је да ће ЕПС имати Скупштину од једног члана, највероватније ће то бити ресорни министар, као и да ће имати седам чланова Надзорног одбора, које ће бирати та Скупштина, то јест тај министар. Надзорни одбор, опет, овим промењеним Статутом добија много већа овлашћења када је у питању руковођење и контрола над пословањем предузећа. Оперативно, ЕПС-ом ће руководити седам извршних директора, један од њих је и генерални, а њих ће бирати управо Надзорни одбор.

И мада се чини да оваква организација води ка измештању непосредне партијске политике из управљања и руковођења, чињеница да чланове Надзорног одбора бира, највероватније, министар, а да они, практично без јасно одређених критеријума у Статуту, бирају менаџмент, може опет довести ЕПС и партије на власти у спрегу.

Организација Транспарентност Србија зато је указала да је оваква, необразложена, промена Оснивачког акта и Статута предузећа штетна са аспекта транспарентности и примене антикорупцијских закона у овом предузећу. Наиме, према њиховој оцени, осим спорног правног основа, односно чињенице да се на ЕПС више неће примењивати Закон о јавним предузећима, спорно је и то што ни руководство, ни чланови НО неће бити јавни функционери и неће бити у обавези да подносе извештаје о приходима и имовини. „Неће више постојати ни обавеза да се директор бира на конкурс, иако је и раније та законска обавеза избегавана. Када је реч о јавним набавкама, ЕПС ће изгубити статус јавног наручиоца, тако да неће имати обавезу да спроводи набавке на основу закона, већ само у вези са појединим делатностима. ЕПС више неће бити под надзором Министарства привреде, нити ће морати да објављује програм пословања“, кажу у овој организацији уз подсећање да су стручне службе ЕПС-а изнеле став да је без обзира на усвојене промене, предузеће дужно да најпре поступа на основу Закона о јавним предузећима, а тек онда Закона о привредним друштвима.

Као пример саговорници НИН-а истичу Електромрежу Србије, која је, иако по својој форми акционарско друштво, заправо и даље јавно предузеће, обавља посао од јавног интереса, и на основу тога подложна је прописима из Закона о јавним предузећима, а што се сада, у случају ЕПС-а, покушава избећи.

Извори НИН-а блиски ЕПС-у кажу да је њихов предлог Статута предузећа, који је сачињен и послат Влади Србије крајем прошле године, касније битно промењен, а најкрупније промене тичу се управо статуса предузећа и да је изостављена одредбе да се ради о компанији која обавља делатност од јавног интереса и на коју се, на првом месту, примењује Закон о јавним предузећима.

Усвојеном Статуту успротивили су се и неки од синдиката у оквиру ЕПС-а, али и већина чланова Научног савета овог предузећа, који је формиран крајем прошле године и који чине стручњаци за енергетику – из САНУ, најважнијих енергетских компанија и института, професори факултета и други. Део синдиката предвођен Миланом Ћорђевићем захтевао је, наиме, да се у Статут унесу и одредбе да један члан Надзорног одбора мора бити из редова запослених, као и да ЕПС наставља да се бави трговином и снабдевањем док има лиценцу, односно до 2026, а да се у међувремену затражи нова лиценца. И док је ово Министарство енергетике прихватило, одбијена су, такође, два њихова захтева – да Скупштина има више од једног члана, као и захтев да имовина у случају приватизације буде заштићена.

Статут какав је усвојен није се свидео ни Научном савету који је ЕПС формирао крајем прошле године, а који се успротивио одредби о томе да Скупштину ЕПС-а чини само један члан. Извори НИН-а наводе да је за већину чланова Научног савета оваква одредба бесмислена, чак и ако је тај један члан независни стручњак, а не министар енергетике.

„Научни савет се на време изјаснио да се заустави оно што Влада и Министарство рударства и енергетике предузимају у погледу претварања ЕПС-а у акционарско друштво. Ми инсистирамо на смањењу политичког утицаја, а нарочито утицаја који заговора приватни капитал. Наш став је да јавно снабдевање електричном енергијом мора остати делатност од општег интереса, односно да се узму у обзир сва претходна негативна искуства у земљама Европе, када је у питању систем електропривреде“, каже један од чланова ове институције коју је формирало руководство ЕПС-а, а са којом се ресорно министарство очигледно није консултовало приликом одлуке да се мењају Статут и правна форма ЕПС-а.

Министарка рударства и енергетике Дубравка Ћедовић на ове замерке одговара чињеницом да можда није већина чланова Савета гласала за, али да јесу они најважнији. А одговарајући медијима на замерке које стижу и од ЕПС-а и од стручњака, каже да се неки „очигледно боје за своје положаје и стечене привилегије“.

О стварној реформи ЕПС-а, о томе шта ће се и како учинити да ово предузеће постане профитабилно и да се реформише на начин који би омогућио ефикасно и сигурно снабдевање електричном енергијом, нико још не говори. Коментаришући следеће поскупљење до којег би требало да дође на јесен, Дубравка Ћедовић је за Блиц рекла да ће проценат повећања цене електричне енергије зависити од мера које до тада спроведе ново руководство и да се нада да би се први значајни резултати реформе могли видети за годину дана.

Оно у чему се, барем декларативно, засад слажу и представници државе и ЕПС-а, као и стручњаци за енергетику, јесте да електроенергетски систем мора остати национално добро и да се све ради и мора радити у интересу државе и њених грађана. Али, ко заправо ради и у чијем интересу, ваљда ће бити мало јасније када се те најављене реформе буду заиста и почеле спроводити. Када се изабере нови Надзорни одбор и менаџмент од којег ће, између осталог, зависити и како ће изгледати нека нова стратегија развоја ЕПС-а.

(Нова.рс)